

**DADES PER A LA HISTÒRIA DEL CLIMA:
PRECIPITACIONS I TEMPERATURES
A LA CONCA DE BARBERÀ (ss. XVIII-XIX)**

JOSEP M. T. GRAU I PUJOL - ROSER PUIG I TÀRRECH

FONTS MANUSCRITES A L'ÈPOCA MODERNA

Precipitacions

Les notícies que sobre precipitacions apareixen en els documents, parlen d'extrems, per manca (sequera) o excés (inundacions). Una de les fonts més interessants i seguides són les rogatives. La creença en la intervenció divina sobre la terra, que Déu és l'autor dels fenòmens naturals, a voltes negatius per a l'home a causa de la seva mala conducta, condueix a una possible solució: pregar i penedir-se. Les rogatives públiques es concreten en forma de processó i oracions amb un caràcter eminentment terapèutic; ultra la salvació espiritual, hom es preocupa especialment per la subsistència humana¹.

Per posar un exemple concret, l'any 1763, el grup principal de les processons que s'efectuaren a Riudellots de la Selva, estaven vinculades al món pagès (34,5%): demanda de bones collites, protecció per als camps, agraïment per la recol·lecció, etc. Les processons, tal com remarca l'historiador Joaquim M. Puigvert, eren una expressió ritual d'una religiositat i cultura populars, de les esperances i desesperances d'una economia rural sotmesa a l'adversitat del clima².

Les notícies sobre rogatives apareixen en els llibres d'acords o d'actes dels ajuntaments, i en els de les comunitats de preveres. La institució municipal és qui demana la cerimònia a l'església i qui la finança.

Els aiguats són esdeveniments que també consten en els documents. Els llibres d'administració dels molins hidràulics (de farina o paper) ens detallen els efectes de les riuades. Una mesura de la seva intensitat

1. I. LOBATO, «Religió i societat: processons i rogatives públiques a Barcelona, 1550-1620». A *Primer Congrés d'Història Moderna*, vol. 2, Barcelona 1984, pp. 429-433.

2. «El calendari festiu d'una comunitat pagesa d'Antic Règim mitjançant les processons: una mirada etnològica des de la Història». A *Ibidem*, pp. 417-427.

poden ser els costos econòmics de les reparacions, i també els dies d'aturada forçosa («vagues») per arranament dels desperfectes ³.

Així mateix, les destruccions de ponts o vials de comunicació, séquies de regatge, peixeres o rescloses, poden aparèixer en els llibres de comptes municipals o privats. Quan els perjudicis són elevats se sol·liciten exempcions fiscals; podem trobar informes notariais molt minuciosos sobre les inundacions. Els llibres d'òbits són un altre recurs paral·lel, per conèixer els morts per ofegament al riu ⁴.

Les precipitacions sòlides —la neu o les pedregades— són d'efectes ben diversos. La gestió dels pous de gel és una bona font per conèixer dades nivals. En tenim una mostra a Prades, on els pous s'omplien mitjançant la neu o el gel ⁵. Les referències documentals assenyalen anys d'escassetat i d'abundància; el preu del glaç també és un indicador.

El fenomen de les pedregades, com sabem, és d'una gran irregularitat espacial. Tot i no ser freqüents, tenen conseqüències molt negatives per als conreus i els immobles ⁶.

Temperatures

La manca d'observació a través de mitjans tècnics fa difícil prendre en consideració les opinions dels contemporanis en relació al temps, si tal estiu és el més calorós, o que pateixen l'hivern més fred de la seva vida. En els llibres podem localitzar anotacions sobre els perjudicis per a l'agricultura: pèrdua de la collita, mort dels arbres. Els llibres de memòries o dietaris aporten gran nombre de dades.

Un registre poc conegut és la comptabilitat dels pous de gel. L'home, en les zones on acostuma a nevar o glaçar, i al costat d'un manantial, disposava unes bassetes que a la matinada s'omplien d'aigua i es gelaven. Tot seguit, amb pics es trencava el gel i amb cabassos es llençava en un dipòsit exprés: els pous de gel on romania fins a l'estiu; aleshores es transportava als centres urbans per al seu consum. Per aconseguir gel, les temperatures han de ser de 0 graus o inferiors. Hem estudiat el registre dels Pous de la Pasquala (Montblanc) des de l'any

3. Pel cas de la Riba i la Conca de Barberà, podeu consultar el nostre treball «La Riba en el segle XVIII: una economia puixant entorn el paper». A *Miscel·lània Ribetana*, 2 (1989), pp. 28-31.

4. Un exemple el tenim a la Riba el 1792. Vegeu V. GUAL: «La població de la Riba entre el 1767 i el 1815». A *El Brugent (la Riba)*, 67 (1988): 18.

5. Són interessants les aportades per Ramon AMIGÓ, *Neveres preindustrials (pous de neu) al Camp de Tarragona*, Centre de Lectura, Reus 1987, pp. 32-36.

6. Hem aportat algunes dades sobre pedregades a l'article esmentat de «La Riba en el segle XVIII...», p. 32.

1749 fins al 1791 (només interromput la temporada 1773-74), una sèrie llarga i completa.

També, en relació amb les temperatures, el seguiment de l'inici de la verema pot aportar dades d'interès.

En conjunt, les fonts pre-estadístiques ens plantegen alguns problemes que cal tenir presents: la manca de sèries llargues (amb poques excepcions), la fiabilitat i el rigor de les observacions (només es destaquen les anormalitats); la difícil mesura de la intensitat dels fenòmens meteorològics (opinions subjectives). A més, les dades generalment són de caràcter local, cal portar a terme estudis d'abast comarcal per realitzar comparacions i interrelacions, amb un clar coneixement de les realitats actuals. La col·laboració interdisciplinària seria molt positiva.

LES ROGATIVES PER PLUJA

Abans cal fer unes advertències per no errar les conclusions. En primer lloc, no sempre que es fan rogatives s'està en situació de sequera alarmant. La decisió la pren l'ajuntament i pot ser, en alguns casos, més una mesura política que real, són serioses quan van acompanyades de processons, ja que indiquen persistència de la sequera. Pot passar que es facin rogatives i als pocs dies caigui una abundant pluja que solucioni el problema i la collita sigui bona; l'aigua pot desitjar-se per a la terra o per a l'ús de boca. A la comarca estudiada, com veurem, és generalment per a l'agricultura.

En segon lloc, no sempre que hi ha sequera es fan rogatives, només quan es necessita l'aigua. Així, els mesos més secs de l'estiu i l'hivern, no se'n faran perquè el camp no en demana. I en darrer lloc, no tenim documentades totes les accions de gràcies ni potser tampoc totes les rogatives.

El Dr. Lluís M. Albentosa arribà a la conclusió que el clima de la Tarragona del segle XVIII no era gaire diferent a l'actual ⁷. Aquesta afirmació ens permet comparar el règim i el ritme pluviomètrics actuals ⁸. El màxim pluviomètric correspon a la tardor —mesos de se-

7. L. M. ALBENTOSA SÁNCHEZ, «La importancia del conocimiento de las fluctuaciones climáticas en los estudios históricos. Aproximación al clima de Tarragona durante el siglo XVIII». A *Universitas Tarraconensis* (Geografia i Història) IV, Tarragona 1981-82, pp. 71-90. Afirmar que «el clima no ha sufrido cambios importantes para ser detectados con la información utilizada»: 85. Del seu article hem extret les dades sobre la ciutat de Tarragona que recollim.

8. J. M. FORTUNY, «Les precipitaciones a la Conca de Barberà 1951-78». A *Aplec de Treballs*, 3. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc 1981: 111-132.

tembre i octubre—, seguit de la primavera —maig i juny—, i el mínim és el juliol i agost, amb mínims menys forts a l'hivern —gener i febrer—.

El cereal d'hivern necessita pluja a l'època de sembra (novembre-desembre), i abans de l'espigació (març-maig). Té una supeditació climàtica important, ja que depèn, en gran part, d'aquesta pluja per a obtenir un bon rendiment: els dos períodes es corresponen amb els màxims pluviomètrics de la Conca. López Bonillo ⁹ apunta com el dèficit més important el del primer període, ja que la manca de precipitació a la tardor es tradueix en un retard en la sembra i, en conseqüència, en un desenvolupament deficient de la planta i un baix rendiment.

Quant a la vinya, en canvi, la pluja no és tan decisiva, aguanta freds més intensos i demana temperatures altes i bon sol.

Hem elaborat un quadre on establím l'estacionalitat de les rogatives (la xifra correspon a la suma de les pregàries de cada segle). El resultat obtingut ens corrobora l'explicació ja insinuada: l'estreta relació de les rogatives amb la necessitat d'aigua en el camp.

QUADRE 1.

Estacionalitat de les pregàries per demanar aigua a la Conca de Barberà (ss. XVIII-XIX)

		II	III	IV	V	VI	IX	X	XI	XII
Sta. Coloma Q.	s. XVIII		1	7	7	1	2	1	1	1
	s. XIX		2	3	9	3				
Montblanc	s. XVIII		1	5	2	—			1	
	s. XIX	2	—	5	2	1				
L'Espluga F.	s. XVIII		1	2	—	—				
	s. XIX		—	3	2	—				
Barberà C.	s. XVIII		1	2	3	—				1
	s. XIX		—	2	—	—				
Resta Conca	s. XVIII		—	3	2	1				
	s. XIX		—	2	2	1				
TOTAL	s. XVIII		4	19	14	2	2	1	2	2
	s. XIX	2	2	15	15	5	—	—	—	—
	TOTAL	2	6	34	29	7	2	1	2	2

9. D. LÓPEZ BONILLO, *Los climas de Tarragona y sus repercusiones agrícolas*. Tesi doctoral, UB 1983, vol. I, p. 320.

Els mesos de màxima demanda són els d'abril (40%) i maig (34,1%), quan se celebren gairebé el 75% de les rogatives, amb una persistència arreu dels pobles de la Conca. Són els mesos previs a l'espigació, quan, psicològicament, s'espera que l'espiga creixi i el gra s'ompli. Mentre els científics ens diuen que era més important la de la tardor, poques són les pregàries fetes a l'època de la sembra; ¿això es deu a un desconeixement del veritable cicle del cereal? Creiem que una causa a considerar és que la tardor és l'estació més plujosa. En aquest sentit, és curiós que a la població que comptava amb més rogatives en aquest període, Santa Coloma de Queralt, desapareguin el segle XIX, i es concentrin en els mesos primaverals.

El tret més definitori del règim pluviomètric conquenc (i mediterrani) és l'elevada irregularitat pluviomètrica intermensual —pot estar mesos sense ploure-hi i caure-hi en un dia, més aigua que durant tot un mes— i l'alternança d'anys humits i secs; això dóna una inseguretat al pagès i el fa dependre més del medi natural. No és menys important el dèficit total pluviomètric ¹⁰. Així, a Montblanc, del 1780 al 1792 es fan rogatives gairebé any sí/any no per tal d'assegurar la collita (1780, 83, 85, 87, 88, 91 i 92).

Analitzant estació per estació i resumint, veiem que a la tardor es necessita aigua a la terra, i si no hi ha pregàries és perquè és el màxim pluviomètric —amb l'atmosfera escalfada durant l'estiu—. L'hivern i l'estiu, les estacions més seques, no compten amb col·lectes, potser perquè es desconeixia la incidència real en la collita; una que es fa el novembre del 1785 fa referència a un any de molta sequera.

Durant el mes de juliol, el més sec de l'any, no se n'efectuà cap, perquè pel conreu no se'n necessita. En canvi, a Tarragona sí que se'n feien els mesos de juliol i agost, les necessitats eren per a l'abastament de la població. Les rogatives es concentren a la primavera —abril i maig—. Ens indiquen la conveniència i, al mateix temps, la irregularitat de l'estació primaveral. En mitjanes, el maig és un mes plujós, quan la pluja és vital per als arbres en floració i els cereals.

L'home dels segles XVII i XVIII s'havia d'assegurar la seva subsistència amb un «control» del clima. L'economia en aquest període a la

10. Tenim constància de nombroses disputes per l'aprofitament de l'aigua superficial. Hem treballat el cas de Sarraí en els articles: «L'escassetat d'aigua a Sarraí i rodalies al segle XVIII». A *El Baluard* (Sarraí), 31 (1988): 30-31; «Com regaven els sarraïencs en el segle passat». A *El Baluard*, 33 (1988): 22-24; «Un moliner barrut, a inicis del set-cents». A *El Baluard*, 36 (1988): 26; i «L'aiguat del 1792». A *El Baluard*, 38 (1989): 20-22.

Conca de Barberà depenia de l'agricultura, agricultura centrada en dos conreus: els cereals i la vinya. La mala collita repercutia en primer lloc en els ingressos o la subsistència de la unitat familiar, i en segon terme, en l'augment dels preus del gra. El blat era bàsic per a l'alimentació humana i era com la moneda-patró. Les conseqüències de la seva escassetesa en el set-cents són del tot negatives: fam, endeutament, major mortalitat, etc. És per això que s'intenti evitar amb l'ajuda del cel. Vegem un relat contemporani de l'any 1764:

«Notoria es la grave necesidad en que se hallaba la mayor y mejor porción de Cataluña por la falta de agua de este presente año de 1764. Crecía la calamidad con la escasez de granos, así estrangeros (que mucha parte de la Europa y aún de la África padecía lamentable miseria), como de las más provincias de Hespaña. Eran sin número los pobres; y sin embargo, de los excesivos ejercicios y oficiosos cuidados de la charidad, que en todas las poblaciones se manifestó liberal, y en algunas ingeniosamente profusa, no se llegaba a dar cobro a la univeral miseria, que llenando el ayre de gemidos, penetraba de dolor los christianos corazones (...).

Muchos trabajaron en sus respectivas provincias los excelentísimos capitanes generales, para que no cundiesse más la necesidad, y los pobres lograssen algún alivio. Juzgamos que a ninguno cedió el zelo, la vigilancia, la providencia, y el moar de Excmo. Señor Marqués de la Mina, capitán general de Cataluña: porque fueron dignas de su alto talento y acertadas conductas las resoluciones que su exc. tomó, así en la ciudad de Barcelona, como en todo el Principado para la más fácil y abundante subvención de los pobres. Redundará la relación, si hablasse lo que la pública voz y fama pregonan. Siguiéron tan útiles exemplos los principales comunes, varios particulares y no menos el cuerpo eclesiástico, así secular como regular de Barcelona: llegando la charidad de todos a tan generosos ejercicios, que, a prescindir del bien común, pudieran los pobres apetezer tan urgente necesidad. No executaron tanto las otras poblaciones de Cataluña, porque podían hacer menos: más a proporción fue en todas igualmente oficiosa la charidad. No podemos individuar lo que se sabe, porque ocuparía la mayor parte de esta relación: pero tampoco debemos omitir, que el convento seminario de padres misioneros de Nuestra Señora de la Merced de la villa de Mont-blanc (no hablando de los demás comunes) alimentaba diariamente con su limosna (la que todos los días se hace en aquel seminario, mezclando el pan material del cuerpo con el espiritual de la doctrina christiana para el alma) psado de 260 pobres, para cuyo santo ejercicio no dudaron aquellos padres adeudar sus caudales, juzgando que con la

limosna redimían al pobre de la dura necesidad, que es un género disimulado de esclavitud.

En esta deplorable constitución de cosas apelaron todas las poblaciones al cielo, haciendo públicas rogativas a sus santos patronos, y especiales protectores, para que no acabasse de perderse la cosecha, que con la sequedad de la tierra corría a la posta a su última ruina»¹¹.

Una manera de mesurar la intensitat de les sequeres, és a dir, la necessitat d'aigua, pot ser la durada de les pregàries, la realització o no de les processons amb el trasllat de les imatges patronals, la participació dels pobles veïns en aquestes manifestacions, etc. Si la desitjada aigua s'aconseguia, seguia una acció de gràcies¹².

Tornem, però, als preus del blat. A la gràfica de l'evolució del mercat de Tàrraga, que ens dona Ramon Garrabou¹³, hi hem dibuixat els anys amb rogatives a la Conca (l'estrella petita significa pregàries en un sol poble, i la grossa, en més d'un). El dibuix ens permet apreciar que la majoria d'anys d'alt preu corresponen amb rogatives, amb anys de sequera, alguns més generals. Destaquem el 1737, 1749, 1775, 1783, 1794, 1795 i 1805. La punta del 1789 ve precedida de quatre anys de rogatives. No podem ser exclusivistes, molts altres factors intervenien en l'evolució del preu: el comerç, la cojuntura... Simplement hem volgut relacionar la variable climàtica amb l'econòmica.

La dependència i la impotència davant la climatologia és present en altres manifestacions religioses. Era una pràctica generalitzada a tot Catalunya la benedicció dels rams d'olivera («per librarse de les tempestats», per la festa de sant Pere Màrtir, el 29 d'abril), que es col·locaven en «sas casas y camps a fi que Déu nostre Señor los deslliure per la intercessió de sant Pere Màrtir de las pedregadas, llams y tempestats»¹⁴.

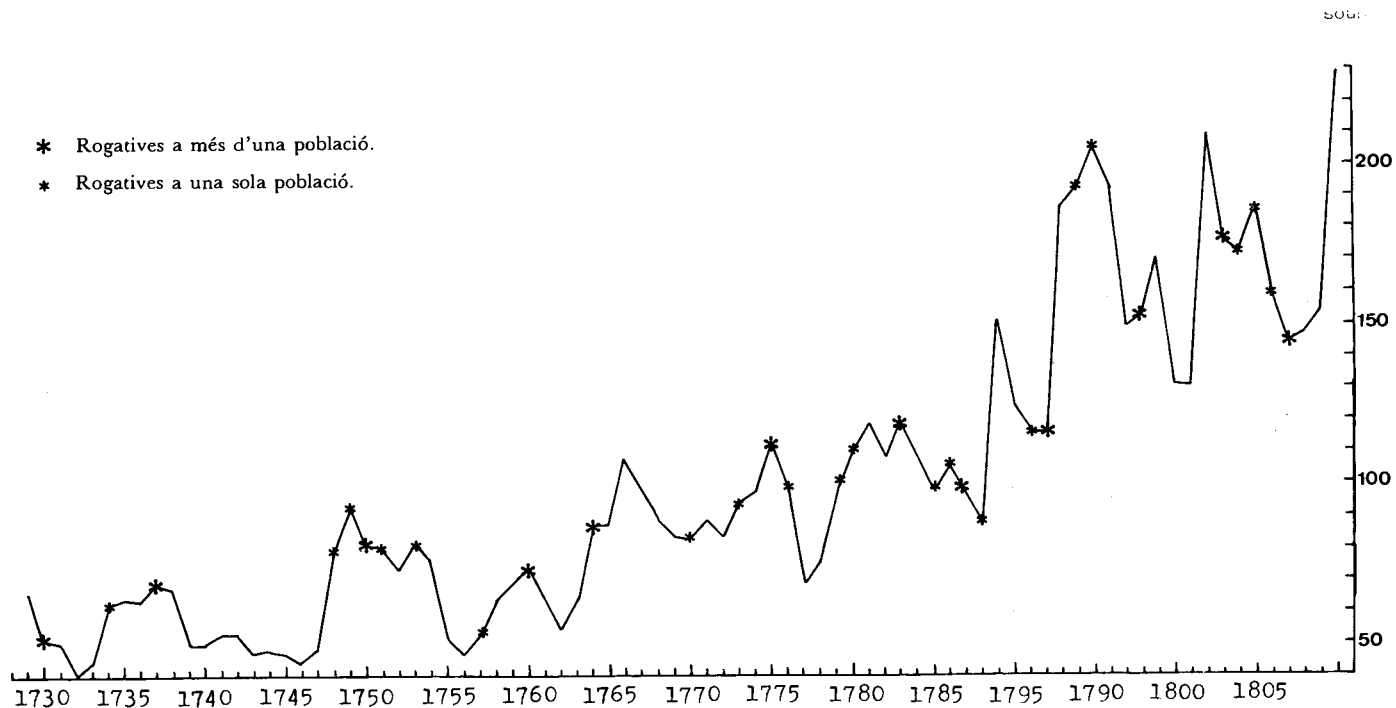
11. S. COLL: *Relación de las fiestas que a Nuestra Señora la Virgen María de la Sierra dedicó la Real villa de Mont-blanc...*, 1764, pp. 3-6.

12. Un exemple el tenim en l'imprès anterior.

13. «Sobre la formació del mercat català en el segle XVIII. Una primera aproximació a base dels preus dels grans a Tàrraga (1732-1811)». A *Recerques* (Barcelona), 1 (1970), gràfic 2.

14. Arxiu Parroquial de Montblanc (APM) *Llibre de la Plebania* 29-IV-1732. Tenim notícies que continuava celebrant-se a la fi del segle XVIII.

Comparació de l'evolució dels preus de la quartera de blat a Tàrraga i la celebració de rogatives a la Conca de Barberà (1729-1811).

Font: Ramon Garrabou, «Sobre la formació del mercat català en el segle XVIII...», gràfic 2. (Els signes de rogatives són d'elaboració pròpia).

UN EXEMPLE CONCRET: MONTBLANC (S. XVIII)

El remei religiós també es reclamarà en altres moments de necessitat i de trencament de l'equilibri natural, però és la pluja la petició més corrent de les rogatives a les nostres contrades.

A Montblanc, del 1780 al 1793, les rogatives públiques es divideixen entre les relacionades amb l'agricultura: demanda de pluja (47%), i contra les plagues dels arbres (11%); les pregàries oficials, per afers d'estat o polítics, un 27% (família reial 11%, afers militars 11% i salut de personatges 5%); i, finalment, les que es feien per malalties generalitzades (11%) i altres (5%).

Si comparem aquests resultats amb les dades d'altres indrets, com Barcelona, comprovem que els percentatges són paral·lels: a la Barcelona del XVII, la pluja és un 58% i la pesta un 11%; un 10% el representa la família reial, un 8% els afers militars i un 4% la salut dels personatges ¹⁵. També en el segle XVIII les pregàries per fenòmens naturals pugen a un 61,6% ¹⁶. En el segle XIX, tret d'algunes excepcions a la primera meitat, gairebé només es mantenen les rogatives per pluja. Semblantment passa a Girona ¹⁷. En tots els casos la rogativa primera en quantitat i, suposem, també en participació, és la que demana aigua del cel.

Abans d'interpretar les dades que ens aporta la llista, caldrà establir breument les seves característiques i l'organització. Només tractarem de les rogatives contra la sequera, i a Montblanc ¹⁸. La petició venia sempre per part de l'ajuntament, el qual en decidia la conveniència i trametia l'ordre per mitjà del síndic a la Comunitat de Preveres —que convenia l'hora— i al Plebà. En els documents queda explicitada sovint la facultat privativa del comú per a determinar l'inici de les rogatives públiques i la seva continuació, al·legant l'article 44 del reglament amb data del 15 de febrer del 1774; així, es queixa, el 17 de juliol del 1777, perquè veu «vulnerats sos drets... perquè se ha exposat la Relíquia de nostre Patró sant Macià sens haver-se-li donat alguna

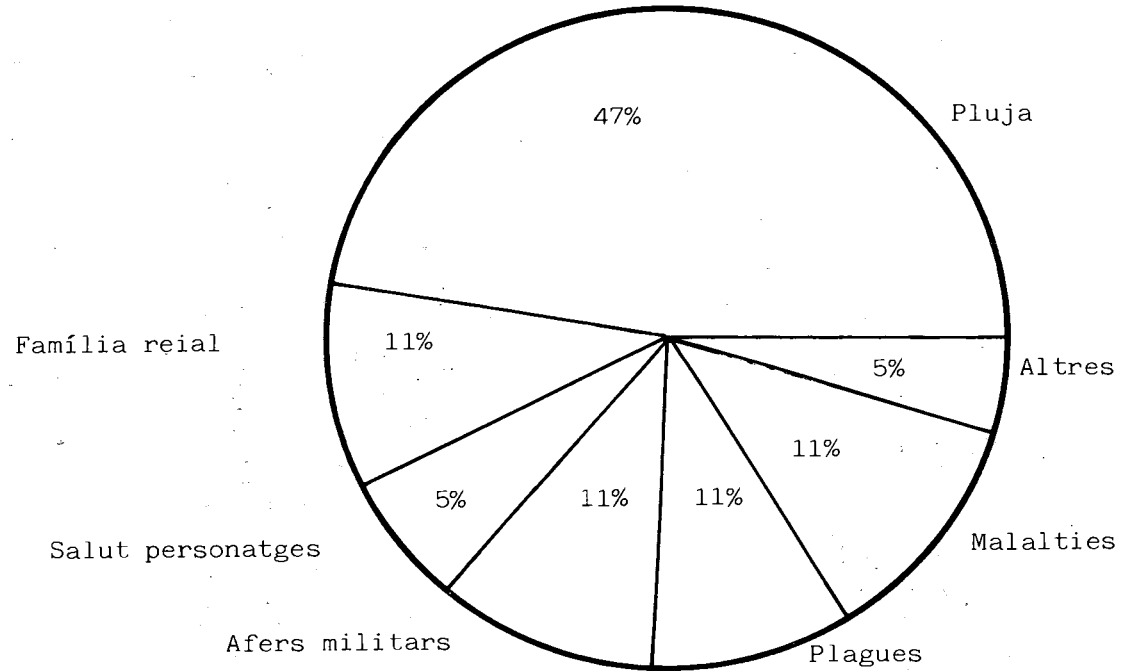
15. I. LOBATO, op. cit., nota 1.

16. M. MIRABET, «Pregàries públiques a la Barcelona del segle XVIII». A *Primer Congrés d'Història Moderna*, vol. 2, p. 488.

17. Ramon ALBERCH, «Les rogatives: entre la religiositat i la superstició». A *Revista de Girona*, 116 (1986): 92-93.

18. J. SÁNCHEZ REAL ha estudiat el segle XVII a Montblanc, «La devoció a la Mare de Déu de la Serra». A *Espitllera* (Montblanc), 9 (1982): 36-37; i Francesc OLIVÉ el cas de Valls, també en el segle XVII, «Rogatives públiques a començaments del segle XVII: la secada de 1605 a Valls». A *XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de Catalunya*, Institut d'Estudis Vallencs, Valls 1989, vol 2, pp. 167-174.

Pregàries celebrades a Montblanc (1780-1793).

intelligència com és rahó en punt de fer pregàries y qual tenals funcions públiques per avelar lo de sa inspecció»¹⁹.

Més tard, el 24 d'abril del 1783, hi haurà un recurs contra el Plebà per haver fet rogatives per pròpia iniciativa. El procés és llarg i hi ha un fort enfrontament Plebà-Comunitat de preveres, els quals arriben a portar el fet al Vicari General i a firmar acta davant notari. La Comunitat es queixa que «*el Plebano las pise [les normes] como acostumbra, ocurriendo apenas caso en que no intente adelantar sus facultades, manifestarse absoluto, sin contar con la Comunidad*»²⁰. El plebà era Blai Navarro, el qual s'excusa dient que es tractava d'una pregària privada. Aquest cop ha perdut. En el mateix document especifica que «*siempre que ha concurrido el caso en que por alguna necesidad común ha tenido que hacerse rogativas, las ha solicitado, e instado el ayuntamiento de dicha villa [Montblanc] mediante el recado atento que aquel cuerpo político passa a la comunidad por medio de su síndico, diligencia que se practica aún para empezar las rogativas privadas, o para que los sacerdotes digan en la misa la correspondiente colecta*»²¹.

Finalment, l'any 1788 es dicta la resolució d'un plet sobre les rogatives, firmat en la visita de l'Arquebisbe a Montblanc el 24 de maig, i que ens ha arribat doblement per una còpia de l'original, conservada a l'Arxiu, i per una transcripció en el llibre de la Comunitat. El plet ve de la disputa entre el poder civil i religiós en aquesta pràctica religiosa i política (pública). Queden aclarits tres punts: l'exclusiva de l'ajuntament per decidir les rogatives (donar inici, canviar i acció de gràcies), el lloc de reunió dels dos estaments (alternativament la rectoria i la casa de l'alcalde major) i el pagament de l'ajuntament (no res en les funcions ordinàries, i 7 sous, 6 diners per cada membre de la Comunitat en la funció solemne) quan es baixa la Verge de la Serra i es canta el *Te Deum*, vespres, completes i processó general²².

En cap document no hem trobat que l'ajuntament les convoqui per la veu del poble, sinó que més aviat és una decisió política dels terratinents i dominants de la vila. En una rogativa contra l'oruga se'ns especifica que es demana a instància dels «perhòmens y demás del poble»²³; és l'única on apareix el poble, tot i que la decisió és dels «perhòmens» o prohoms.

19. APM Llibre capítols Comunitat de preveres de Montblanc, f. 18 v.

20. APM n. 48, f. 71.

21. APM n. 48, f. 69 v.

22. APM full sòlt s.c. L'original ens diu que es conservava a l'Arxiu de l'Ajuntament, fet pel secretari Salvador Alba el 29 de maig de 1788.

23. APM Llibre capítols f. 138.

Les rogatives constaven de diferents actes de devoció, que augmentaven en intensitat i popularitat si la necessitat no s'acomplia. Tenim la sort de la troballa d'un full sòlt ²⁴, que pel tipus de lletra sembla de final del xvii o principi del xviii, on hi ha les ordenances de les rogatives (l'única dificultat és que no és complet). L'encapçalament diu: «Las rogativas eo pregàrias per qualsevol necessitat se fassen a petició del magnífic Ayuntamiento; com, y també les gràcies deuran executar-se ab lo modo següent...», i ens dóna tres passos a seguir. Els hem comprovat amb una descripció de la rogativa del 28 de maig al 7 de juliol del 1787 i no hi ha canvis.

El primer pas era recitar les «col·lectes» o pregàries que deia el plebà durant la missa ordinària, durant nou dies seguits o els que es dictessin des de l'Ajuntament.

Sempre a petició de l'Ajuntament, adreçada a la Comunitat i al plebà, podia continuar-se amb nou dies de misses cantades, amb exposició de les relíquies de sant Macià a l'altar major. Estaven dedicades successivament a les advocacions dels diferents altars de Santa Maria, i seguien aquest ordre: Assumpció de la Verge —titular de la Parròquia—, sant Macià —patró de la vila—, sant Josep, sant Joan Baptista, sant Pere Apòstol, sant Martí de Paula, sant Francesc Xavier, i dues a sant Miquel Arcàngel (que se substitueixen l'any 1787 per dos sants d'anomenada que coincideixen aquells dies). L'any 1785, es realitzaren del 22 de novembre al 30 de novembre ²⁵ i tres dies més tard es cantà el *Te Deum* en acció de gràcies.

Però no sempre era així; si encara no s'estava satisfet, la tarda del novè dia «que deurà ser en diumenge», es pujava en processó la relíquia del patró a la Serra per baixar la Verge com a intercessora davant Déu. Generalment l'hora acordada eren les 4 de la tarda (hora solar). El fet de la Verge com a patrona de rogatives és generalitzat i la bibliografia ens diu que pot ser substituïda pel sant que tenia més devoció a les viles, venerat en una ermita i a la qual es feien festes de peregrinatge, aplec i es cantaven goigs.

A Barberà s'anava a buscar santa Anna, a Vimbodí la Verge dels Torrents, a Santa Coloma de Queralt sant Magí, a l'Espluga s'acut a l'ermita de la Stma. Trinitat, ... i a Montblanc a la Mare de Déu

24. APM full sòlt s.c. Segle xvii (?).

25. APM *Llibre capítols* ff. 104-104 v.

de la Serra. La Verge del Tallat complia també aital missió, com diu la devoció popular ²⁶:

«Qui falta de aygua pateix
si reclama a vostre Imatge
i li rendeix vasallatge,
pluja abundant consegueix:
en que sempre havéu mostrat
ser de tots consoladora.
Siau nostra Protectora
Mare de Déu del Tallat» (1763)

O bé, en castellà i de l'any 1716 hi ha aquest cant, dedicat a la Verge dels Torrents: «Quando los campos padecen, / os suplica el labrador / agua, y con todo primor / los sembrados reverdecen: le days lluvias congruentes; / trigos, y frutos mejores» ²⁷.

Tornant a les rogatives de Montblanc, la comitiva seguia el recorregut marcat al mapa, d'anada: parròquia, plaça major, carrer sant Marçal, carrer de Daroca, carrer Font del Vall, Portalet de la Serra i santuari. Es baixava pel Baluart, s'entrava pel portal de sant Antoni al carrer major, després pels Quatre Cantons a la plaça i a l'església. (El recorregut d'anada era el mateix que el de la festa de Corpus, i el de tornada, igual que el de la processó del vot de sant Macià).

La processó podia incloure en la comitiva les comunitats de franciscans i mercedaris, que feien la festa més extraordinària. L'any 1787, també hi assisteix la congregació amb el sant Crist ²⁸. Un cop a la Serra es cantava el *Regina Caeli*, es col·locava la imatge damunt el reliquiari, i s'emprenia la tornada. Arribats a la parròquia es feia un sermó de pregàries i es cantava un ofici solemne. Tots els actes comptaven amb l'assistència de l'ajuntament. A les vuit del vespre es resava el rosari i es cantava la Lletania Lauretana a la Mare de Déu; s'acabava la celebració amb la col·lecta per la pluja.

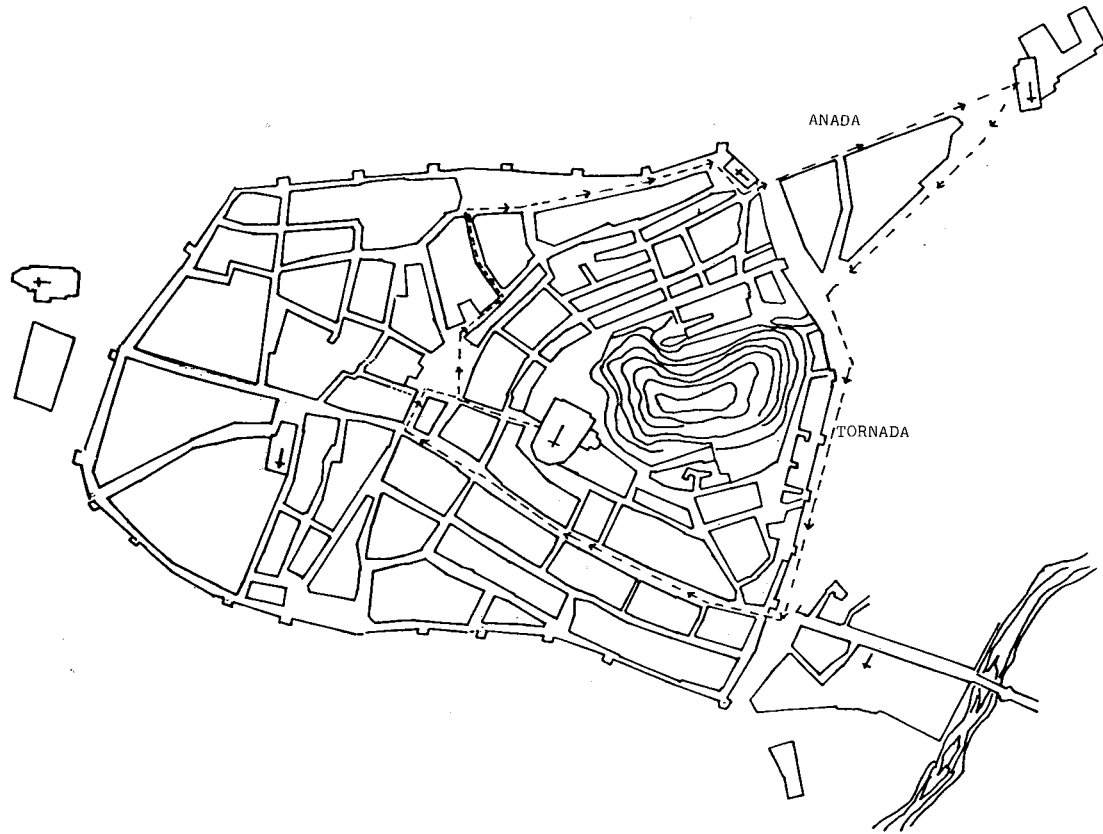
Aquesta vetlla i la missa es repetien diàriament mentre la imatge estava exposada. Podien fer-se durant quinze dies. L'any 1787, l'ajun-

26. Goigs de 1763, reproduïts per J. M. SANS TRAVÉ, *Història del Tallat*. Les dades del Tallat esmentades a partir d'ara són d'aquesta obra.

27. Goigs del 1716 dedicats a la Mare de Déu dels Torrents, impresos a casa Rafel Figueró (Barcelona).

28. APM *Llibre capitols* ff. 112v-113.

Itinerari de la processó i trasllat de la Mare de Déu de la Serra per demanar pluja (Montblanc, segle XVIII).

tament decideix tornar la imatge al cap de nou dies; se'ns explica així l'ofici d'acció de gràcies: el dia abans es cantaven vespres solemnes amb música, completes i el *Te Deum*. L'endemà es feia un ofici de solemnitat, amb exposició de la Verge, vespres a dos quarts de 4, completes i processó general. Aquesta pràctica és comuna a molts altres llocs, tal com hem comprovat per la bibliografia consultada, amb petites variacions locals.

EL SEGUIMENT DE LES GLAÇADES A TRAVÉS DELS REGISTRES DELS POUS DE GEL DE MONTBLANC (1749-1791)

El treball d'empouar gel als pous de la Pasquala —terme de Montblanc— s'efectuava durant els mesos d'hivern ²⁹. Els documents detallen tots els dies i el nombre d'homes contractats durant quaranta-dos hiverns, un període bastant llarg.

Sabem que aquestes fonts són limitades; no són tots els dies de glaçada real, ja que si els primers mesos de la campanya s'omplien els pous, la resta ja no s'aprofitaven. Davant les irregularitats, hom preferia omplir els dipòsits com més aviat millor. La fiabilitat augmenta quant als anys més suaus i els mesos centrals, de gener i febrer.

La mitjana de 1749-1791 anual és de 22 dies amb temperatures inferiors a 1 grau centígrat positiu. Per sota aquesta xifra, destaquem l'hivern del 1762-1763, en què únicament va glaçar quatre dies el desembre. Segueixen els hiverns de 1755-1756 amb deu dies (novembre-març) els de 1759-1760 i 1770-1771 amb catorze dies cadascun, el de 1758-1759, amb dotze dies (desembre-gener) i el de 1771-1772 amb setze dies (desembre-gener).

En l'altre extrem trobem la temporada 1769-1770 amb trenta-cinc dies de glaçades (novembre-febrer), 1779-1780 amb trenta-tres dies (desembre-febrer), 1756-1757 amb trenta-un dies (desembre-febrer) i el 1763-1764 i 1765-1766, amb vint-i-vuit dies cadascun.

Ultra les repercussions sobre l'agricultura, el fred afectava el consum domèstic de llenya. Encara que amb les limitacions esmentades ens agradaria presentar les dates extremes d'inici i final de les glaçades segons el registre dels pous de la Pasquala. Més de la meitat de vegades es comença el desembre (56%), a continuació ve el novembre (39%),

29. Sobre aquests pous podeu veure el llibre de Josep M. T. GRAU, *La indústria tradicional de Montblanc i la Conca en el segle XVIII*, Montblanc 1989, pp. 15-86.

i finalment el gener (4,9%). L'acabament es reparteix a parts iguals (31,7%) entre els mesos de gener, febrer i març, únicament en dues ocasions es conclou el desembre i l'abril.

Segons les estadístiques de la segona meitat del segle xx, amb temperatures de 0 graus o inferiors és el mes de gener, que correspon amb el de major activitat (tant en dies com en jornals). En tot el cicle estudiat són 350 dies (un 38,8% del total). El segon mes de tragí és el desembre, amb 282 dies (31,3%), però per contra, és el tercer mes en nombre de glaçades, segons les observacions actuals, és a dir, es confirma la preferència dels administradors dels pous d'assegurar la «cullita» el més aviat possible. El febrer el precedeix amb 156 dies (17,3%).

APÈNDIX

EL CALENDARI DE LES ROGATIVES PER PLUJA A LA CONCA DE BARBERÀ SEGLE XVIII

1718: La informació de manca d'aigua ve de Barberà, quan el 22 de maig se celebra una processó a la font «vehent-se afligits los de aquest poble per la falta de aygua, que se estavan perdent los sembrats»¹. Dos dies després els veïns acudeixen en comitiva a implorar l'ajut de St. Pere Ermengol, a l'ermita de la Mare de Déu dels Prats pel mateix motiu.

A Santa Coloma de Queralt també en fan el 7 de maig, i s'acaben vint-i-un dies després; el recorregut es fa de la vila a St. Magí de Brufaganya i viceversa².

1720: A Barberà, el 15 d'abril es treu de l'ermita de Santa Anna la imatge de la santa i es porta a l'Església Parroquial, on resta fins al dia 29, «fou tant poderós son patrocini que plougé onze dies, logrant-se una fèrtil cullita, no obstant, que antes, se miraven ja casi del tot perduts los sembrats». Sabem que el 19 de febrer i el 13 de març se'n feien a la ciutat de Tarragona.

1730: És novament de Barberà d'on tenim esment de pregàries per pluja, el 13 de maig després d'haver-ne fet al patró sant Victorià, es porta la imatge de santa Anna al temple barberenc i comença a ploure «reparant tots los sembrats de aquella secada tan gran que patian». La processó torna a l'ermita el dia 21.

També se'n realitzaren a Santa Coloma el 26 d'abril i el 2 de maig; i a Tarragona, el 13 d'abril.

1737: La necessitat d'aigua sembla comuna. El 30 de març, els barberencs, després d'implorar l'ajuda del patró, van en processó a Santa Anna a buscar la imatge, i no la hi tornaran fins el 5 de maig «encara que no fou abundant la pluja».

El 20 de març es fa a Santa Coloma, i el dia 31 van a Sant Magí. A Tarragona es duen a terme rogatives el 13 d'abril.

1749: Aquest any només es feren a Barberà i a Tarragona. Els de la Conca, el 10 d'abril les comencen, i aconseguiren tretze dies més tard «abundantíssima de aygua». El rector set-centista continua relatant la situació «trobant-se en lo any 1749 ab una grandíssima carestia de aygua no sols la Conca de Barberà, sinó tot Catalunya, de modo se perdian en falta de pluja los sembrats, y vehent que en Tarragona y pobles del present Arquebisbat se feyan las més devotas y esforzadas pregàrias».

A la seu arquebisbal se celebren el 4 de febrer, segons les actes municipals.

1. J. PORTA, *Arreplec de dades per a la història de Barberà*, Ajuntament de Barberà de la Conca, 1984, p. 238. Totes les informacions de rogatives fetes a Barberà són extretes d'aquest llibre.

2. S. PALAU RAFEQUES, «Costums i tradicions. Pregàries per la pluja». A *La Segarra* (Santa Coloma de Queralt), 85 (1986): 16-18. A partir d'ara totes les referències de Santa Coloma són extretes d'aquest article.

1750: A Montblanc, el 19 d'abril es baixa la Mare de Déu de la Serra per por a la secada. La tornada fou el 9 de maig ³. A Santa Coloma, el 20 d'abril es fan pregarries, i tres dies després processó. Plogué i pogueren festejar la collita.

A Tarragona són més freqüents: el 10 de març, l'11 i el 21 d'abril.

1751: El 15 d'abril, l'ajuntament de l'Espluga de Francolí demana a la Comunitat de preveres de la vila que organitzi una processó cap a l'ermita de la Santíssima Trinitat, «vista la necessitat de aygua tant comuna»; es refusa el 2 de maig ⁴. A la capital de corregiment sembla que el líquid era molt necessari, tenim constància en aquest any de nombroses celebracions religioses: el 16 de març, l'11 d'abril, el 9 i 30 d'agost, el 3 de setembre, i el 6 i 20 d'octubre.

1760: A Vimbodí, les rogatives comencen el 28 d'abril ⁵. A Tarragona, sabem que es realitzen el dia 21 del mateix mes.

1764: La sequera és notícia a tota la Conca i bona part del Principat. A Montblanc es comencen a fer les rogatives amb l'exposició, durant nou dies, de la relíquia del patró sant Macià, el 5 de maig. El 9 de maig es baixa la Mare de Déu de la Serra a Santa Maria, i plou el mateix dia; l'acció de gràcies es farà els dies 3 i 4 de juny ⁶.

El 7 de maig, els regidors de Blancafort acorden amb el Prior del santuari del Tallat, treure la imatge de la Verge el dia 14 per demanar pluja. A l'acte hi assistiren els pobles de Blancafort, Vallfogona de Riucorb, l'Ametlla, l'Albió, Belltall, els Omells de Na Gaia i Rocallaura.

Tarragona no queda enrere i en realitza el 30 de març, el 30 d'abril, el 9 de maig i el 18 de juliol. De Santa Coloma no en tenim cap de documentada fins el 13 de setembre.

1770: El 20 de desembre es va a buscar la imatge de santa Anna per fer la processó amb el Sant Crist a Barberà, i resten ambdós a l'església fins el 28 de gener del 1771 «en aquell temps plogué dos vegades ab molta abundància que fou lo remey dels sembrats».

A Tarragona en tenim esment d'altres semblants el 19 de desembre.

1775: La primera rogativa que trobem a la Conca és la de l'Espluga, del 23 d'abril, seguida d'una al Tallat l'endemà, coetània a la de Santa Coloma. Barberà efectua la processó a l'ermita el 4 de maig, la imatge de la santa roman al temple parroquial fins al 25 del mateix mes. A Blancafort s'organitza una processó al Tallat el 24 d'abril ⁷.

A l'actual capital provincial tingueren lloc el 6 d'abril.

A la darrerria de maig les pluges arribaren a les nostres contrades, i es feren accions de gràcies.

3. [R. SABATÉ BALCELLS], *Novena de la Mare de Déu de la Serra*, Montblanc 1948, pàg. X.

4. J. M. BOU, *L'ermita de la Santíssima Trinitat*. L'Espluga de Francolí 1979: 65-66. Aquesta és la font de les rogatives fetes a l'Espluga de Francolí.

5. Àngel BERGADÀ, *Vimbodí. Estudi històric, sociològic i religiós*, Parròquia, Vimbodí 1978, pp. 177-178.

6. S. COLL, *Relación de las fiestas...*; 10-14.

7. Josep M. SANS I TRAVÉ, «Rivalitats entre Solivella i Blancafort per la preeminència al Santuari del Tallat (segles XVII-XIX)». A *Miscel·lània d'Estudis Solivellencs*, Centre d'Estudis Solivellencs, Solivella 1983, p. 43.

1779: Únicament disposem de notícies de l'Espluga de Francolí, on el 30 de març «fou urgent la necessitat per la vila [d'aigua]». Sortosament va ploure aviat.

1780: El 27 d'abril, els regidors de Montblanc demanen a la Comunitat de preveres de la vila si volen assistir a cantar a les misses de pregàries al patró de la vila al qual es demana aigua. El 5 de maig s'aconseguí «un poc de pluja», però com que no és suficient, es baixa la Mare de Déu de la Serra; la pluja fou «bastant copiosa» els dies 11 o 12. El retorn de la imatge es farà el 21 de maig, amb una festa d'acció de gràcies ⁸.

Aquest any, Tarragona igualment compleix el ritus tradicional el 17 d'abril i el 5 de maig.

1783: A Montblanc, l'ajuntament resolgué «fer pregàries per pluja» el dia 21 d'abril, mentre que el plebà les vol principiari el dia 22, fet que comporta una disputa. El 4 de maig es baixa la imatge de la Serra, setze dies més tard plourà i finalitzaran les rogatives. Per desavinences no es torna la Verge al seu cambril fins el 9 d'agost. A Barberà, tenim notícia que aqueix any també se'n feren. Tarragona les acomplirà el 17 d'abril i el 5 de maig.

1785: L'única referència de la Conca la tenim a Montblanc quan, el 21 de novembre, la Comunitat de preveres rep avís de l'ajuntament per celebrar pregàries per aconseguir pluja «ab lo modo acostumat, nou dias seguits exposant la relíquia de sant Macià». Es cantà el Te Deum en acció de gràcies el 4 de desembre.

1787: A la vila ducal es comencen el 16 de maig, i el dia 27 els regidors trameten una carta on llegim: «no havent-se lograt lo benefici de la pluja, no obstant haverse fet los dias de rogativas y de aumentarse la necessitat de la aigua» s'acorda baixar la imatge de la Verge de la Serra l'endemà mateix en processó. Aquest dia 28, el batlle i els altres components de l'ajuntament blancafórtí decideixen convocar els pobles de costum per anar al Tallat a demanar aigua pel dia 4 de juny.

Santa Coloma, el 23 de maig efectua rogatives i el 3 de juny fa una processó. Malgrat que no quedi especificada la data concreta aqueix any se'n tenen notícies a l'Espluga de Francolí, al contrari del que passa a Tarragona, on l'assumpte de l'aigua devia anar millor.

Mitjançant la processó d'acció de gràcies del dia 30 de juliol al Tallat, sabem que finalment va ploure.

1788: Torna a ser, dins l'àmbit comarcal, Montblanc en solitari la vila que el 12 d'abril inicia les rogatives perquè plogui, rogatives que s'acabaren tres dies més tard amb l'arribada de la desitjada pluja. Tarragona sí que en farà, el 21 de febrer i el 23 de març; el 18 d'abril hi plougé.

Afegim que, el 16 de maig, novament l'ajuntament montblanquí demana portar la Mare de Déu de la Serra per pluja i curació de malalties. El 7 de juliol, els edils envien una nota als preveres perquè la Verge torni al seu lloc i es facin les funcions pertinents d'acció de gràcies.

8. APM *Llibre capítols* ff. 52-53 v. Les referències de Montblanc les hem tretes resseguint el llibre de capítols de la Comunitat de preveres. A partir d'ara ho deixem per entès.

1791: Un altre any només tenim la referència de Montblanc, a la Conca: el 25 d'abril, el secretari de l'ajuntament notifica a la Comunitat de preveres la necessitat de fer rogatives públiques per la manca d'aigua. Sol·liciten que es practiquin l'endemà i es porti la Verge l'1 de maig. Però a causa d'haver caigut «un poch» de pluja se suspèn el trasllat de la imatge fins l'altre diumenge, dia 8, en cas que no ploqui. El novè i darrer dia de les rogatives a sant Macià cau alguna gotellada, per la qual cosa, acabada la missa es canta un Te Deum en lloc de les lletanies en agraïment a l'Apòstol.

Tarragona en celebra el 5 d'abril.

1792: Aquest cop és l'Espluga de Francolí la vila que reclama l'ajut celestial per aigua: el 23 d'abril es treu de l'ermita la imatge de la Santíssima Trinitat i dos dies després ja plou.

A Santa Coloma, el 18 d'abril fan pregàries, i el 2 de juny una processó amb la imatge de la patrona a la Font.

A la ciutat de Tarragona en tenen més necessitat i preguen el 22 de març, el 4 d'abril i el 3 de juliol (tot i haver plogut el 4 de maig).

A Montblanc, tenim coneixement que el 26 d'abril se suspèn el trasllat de la Verge de la Serra del seu cambril perquè les pluges arribaren; això no obstant, un mes després l'ajuntament, assessorat per homes de la vila «de la gran necessitat de hi [h]a en lo terme y comarca de que ploga», resol baixar la imatge a l'església parroquial el 21 de maig. Sabem que les rogatives duraren fins al 3 de juny.

1795: El primer de juny, els pobles de Vallfogona de Riucorb, l'Ametlla i Albió pujaren al Tallat en processó per demanar aigua; en començar la marxa va ploure.

1798: El 18 d'abril, el poble de Rocallaura acudeix en processó al santuari del Tallat per l'auxili de la sequera. Onze dies després és a Sarral on «per sequedat se tragué dita imatge [Sant Crist]» de la Parroquial, el mateix dia caigueren gotes, però el dia que es tornà la talla «plogué bastantment»⁹. Aqueix mateix any es té notícia de la seva celebració a Barberà i a Tarragona, els dies 22 de febrer i 4 de març, respectivament.

SEGLE XIX

1803: El 24 de maig, la Comunitat de preveres de l'Espluga de Francolí acorda, a petició de l'Ajuntament, portar la imatge de la Santíssima Trinitat a l'església parroquial «per alcansar lo benefici de la pluja». Es tornarà el 19 de juny, «donant gràcies sens haver lograt aygua, n.obstant se féu bona cullita».

El 15 de maig, els fidels de Rocallaura, Vallfogona de Riucorb i Albió es reuneixen al Tallat per demanar pluja.

1807: El 20 de maig, el secretari de l'Ajuntament de Montblanc dona avis a la Comunitat de preveres de dir missa per la pluja, «respecte de la secada que hi ha». A Santa Coloma, les pregàries comencen el 18 de maig, el dia 24 hi assisteixen els pobles veïns en processó, i continuen durant el mes de juny.

9. Tomàs CAPDEVILA, *Sarreal. Notes històriques de la vila*, Ajuntament, Sarral 1985 [1934], pp. 129-131.

1816: El 26 d'abril, Blancafort inicia rogatives a la Mare de Déu del Tallat per demanar pluja; el 28 del mateix mes plovia. L'acció de gràcies se celebrà el 14 de maig ¹⁰.

1817: El 22 de febrer, a Montblanc comencen rogatives públiques. El primer dia es portà la relíquia de Sant Macià a l'Altar Major de la parròquia. El 6 de març es determina fer una processó el diumenge, 9, per baixar la Mare de Déu de la Serra, però «un vent molt extraordinari» ho impedí, i fou suspesa fins al 12 de març. En el llibre de pregàries de Barberà llegim «lo any 1817 fou tanta la sequedat y esterilitat de aygua que no solament aquest poble y comarca, si que també tot lo Principat, estigué en la més gran aflicció i de manera que me atrevesen a dir que no hi hagué en tot lo Principat ni sant ni relíquia que no se tragués ab solemne professó de pregàries». S'iniciaren el 19 d'abril i duraren fins al 28; el dia 3 de maig va ploure «sufficientment». L'acció de gràcies es fa el 21 de maig. A Santa Coloma de Queralt el 14 de març realitzen pregàries, el 3 de maig hi acudeixen 32 processons dels pobles veïns, la festa d'acció de gràcies se celebra el 16 d'agost.

1822: El 13 de març, Montblanc comença les rogatives per pluja, el dia 21 l'Ajuntament avisa a la Comunitat de preveres per baixar a l'església parroquial la Verge de la Serra el 24 de març. La imatge hi romandrà fins al maig del 1824.

A Barberà de la Conca, les pregàries són convocades el primer d'abril, també es trasllada la imatge de Santa Anna des de l'ermita a la Parròquia, allà s'hi mantindrà fins al juliol del 1824. A Santa Coloma, les pregàries es fan el 23 de març; el 6 de maig la plaça major de la vila és escenari d'un sermó per implorar aigua.

1824: El 30 d'abril s'emprenen rogatives públiques a Montblanc, «per alcansar pluja». El 12 de maig «no havent vingut encara lo benefici de la pluja» es porta a terme una processó al santuari de la Serra, retornant la imatge de la Mare de Déu amb la relíquia de Sant Macià. El 7 de maig, l'Ajuntament demana a la Comunitat de preveres una funció contra l'oruga, «que dihuen fa molt dany a las vinyas». El dia següent es pujà en processó al Pla de Santa Bàrbara amb la participació del consistori municipal, el Plebà (amb la relíquia del patró de la vila i la veracreu) i la Comunitat de preveres cantant la lletania major. A Santa Coloma, sabem que se celebren pregàries des del 6 fins al 23 d'abril.

1825: El 24 de febrer comencen a Montblanc les rogatives per «motiu de la falta de aygua», continuen almenys fins al dia 4 de març. «Continuant la necessitat de la pluja», s'acordà baixar la Mare de Déu de la Serra el 6 de maig del 1825. S'exposen les dificultats econòmiques de l'Ajuntament per finançar-les, i es demana la col·laboració d'alguns particulars. Les cerimònies són més senzilles. Els últims dies de les pregàries (15 de maig) plogué abastament. El dia del vot a sant Macià encara plovia.

A Santa Coloma, les pregàries s'emprenen el cinc de maig, es comenta que des de primers del mes de setembre del 1824 no havia plogut.

1849: El 10 de juny es reuneixen els membres de la Comunitat de preveres de Montblanc a causa de la demanda de l'Ajuntament per realitzar pregàries per pluja, s'indica que se segueix el costum antic (de 1788). El 22 de juny es baixa la Mare de Déu de la Serra a l'església parroquial. L'acció de gràcies se celebra el 13 de setembre.

10. Josep M. SANS I TRAVÉ, «Rivalitats...», p. 45.

1850: Amb motiu de la secada i el 6 de maig, a Montblanc, es baixa la Mare de Déu de la Serra (les pregàries havien començat el dia 20 d'abril). En aqueix any, a Vimbodí i a l'Espluga també es realitzen rogatives.

1859: El 25 d'abril es fan pregàries a Santa Coloma de Queralt; el 6 d'agost es festeja la pluja. També tenim coneixement de pregàries a l'Espluga (16-18 d'abril) i a Montblanc, en aquesta darrera vila, comencen el 27 d'abril, la Verge de la Serra es retorna el 26 de maig.

1864: A Vimbodí comencen el 27 de maig. A la darrerria de juliol, en mostra d'agraïment per l'aigua rebuda, es decideix celebrar una festa a l'ermita dels Torrents el segon dia de la festa major. A l'Espluga es fan pregàries del 20 al 22 de maig. Santa Coloma les fa el 19 de maig i Montblanc el dia següent, el 20.

1882: El 14 de maig es trasllada la imatge de la Santíssima Trinitat des de l'ermita al temple parroquial de l'Espluga. Les rogatives es començaren el 27 d'abril; un testimoni de l'època ens comenta «a pesar de les rogatives, no ploqué en tot l'estiu, tenint perduda la cullita del gra, resentint-se tant los seps, de la gran sequia que s'experimentà, que apenas se féu la mitat de la cullita. Lo cel se manifestà insensible per molt temps, de modo que, a excepció de una petita pluja, que regà los camps y alguns propietaris aprofitaren per sembrar, no ploqué ab abundància fins a mitj desembre, estant ya los sembrats a punt de morir-se de sed. Però, gràcies al señor, vingué tant a temps aquesta pluja, que alivià los sembrats agonisants, y donà lloc encara per sembrar més».

A Santa Coloma, el 4 de juny es fan pregàries.

1893: A Montblanc, les pregàries comencen el 23 d'abril. El 4 de maig es trasllada la imatge de la Mare de Déu de la Serra a l'església de Santa Maria. Es tornarà el 15 de maig. A Santa Coloma, el mateix dia 4 es fan pregàries a les quals assisteixen en processó tres pobles veïns. A Sarral s'inicien abans, concretament el 17 d'abril. El 9 de maig va ploure ¹¹.

SEGLE XX

1900: A Montblanc, les pregàries per pluja s'inicien el 29 d'abril.

1924: Són les darreres pregàries de què tenim constància a Montblanc. Principien l'1 d'agost. El dia 14 es traslladà la imatge de la Verge de la Serra.

11. Josep FARRÉ I FERRER, «Memoria de las rogativas en el año mil ochocientos noventa y tres en Sarreal». Reproduït a *El Baluard*, 31 (1988): 15-23.